

Napájecí zdroje a stabilizátory ss napětí

1. Zadání

A. Na soustavě síťový transformátor - měřkový usměrňovač - filtr proveďte tato měření:

- a) pomocí dvoukanalového osciloskopu zobrazte současně časový průběh střídavé složky výstupního napětí u_{vyst} , tzv. zvlňnění (kanál A) a časový průběh nabíjecího proudu diodami usměrňovače i_D (kanál B invertován). Současně změřte stejnosměrnou hodnotu výstupního napětí U_{vyst} a zatěžovacího proudu I_{vyst} , zaznamenejte si hodnoty R_Z , C_N .
- b) Z grafu $i_D = f(t)$ odečtěte úhel otevření diody α v elektrických stupních
- c) Pro $U_{vyst} = \dots\dots\dots$ V a $I_{vyst} = \dots\dots\dots$ mA určete pomocí změřených závislostí hodnotu zvlňnění p

$$p = \frac{u_{vystpp}}{U_{vyst} \cdot 2 \cdot \sqrt{2}} \cdot 100 \quad [\%]$$

a porovnejte ji s hodnotou teoreticky vypočtenou

$$p = \frac{K \cdot I_{vyst}}{U_{vyst} \cdot C_N} [\%; -, mA, V, \mu F]$$

B. Za použití sestavy z bodu A nebo stejnosměrného zdroje proměřte zpětnovazební stabilizátor s operačním zesilovačem a změřte na něm při vstupním napětí stabilizátoru $U_1 = \dots\dots\dots$ V a zatěžovacím proudem $I_2 = 0$ až $\dots\dots\dots$ mA:

- 1) zatěžovací charakteristiku $U_2 = f(I_2)$
- 2) vnitřní odpor R_i pro $U_1 = \dots\dots\dots$ V, $I_2 = \dots\dots\dots$ mA
- 3) řídicí stabilizace S pro $U_1 = \dots\dots\dots$ V, $I_2 = \dots\dots\dots$ mA
- 4) závislost účinnosti stabilizátoru na zatížení $\eta = f(I_2)$

2. Popis m??ného p?edm?tu

Zde se uvedou schémata zapojení všech prom??ovaných za?ízení v?. p?ípadných po?etních návrh? a dále pak d?ležit? parametry používaných sou?ástek.

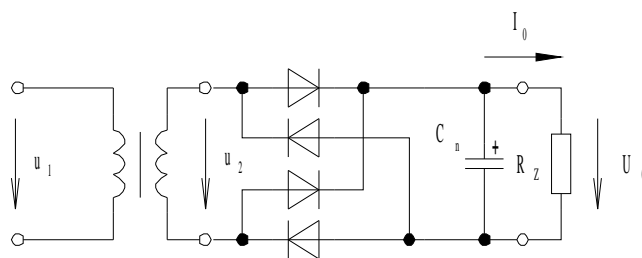
3. Teoretický rozbor

a) vlastností m??ného p?edm?tu

M?stkový usm?r?ova? s filtrem

Úkolem usm?r?ova?e je p?evést vstupní st?ídavé harmonické nap?í na nap?í stejnosm?rné. V p?ípad? reálného usm?r?ova?e však výstupní usm?rn?né nap?í obsahuje krom? žádoucí stejnosm?rné složky ješt? složku st?ídavou (zvln?ní). Její velikost lze snížit následným filtrem a stabilizátorem.

Nejast?ji používaným typem usm?r?ova?e je m?stkový usm?r?ova? s nabíjecím kondenzátorem zatížený rezistorem R_Z :

Obr. 1

asové pr?b?hy nap?í na výstupu usm?r?ova?e a proudu tekoucího diodami jsou na obr. 2.

Výstupní stejnosm?rné nap?í U_0 (nap?í na nabíjecím kondenzátoru C_n) se rovná špičkové hodnot? sekundárního nap?í transformátoru zmenšené o úbytek nap?í na dvou otev?ených diodách:

$$U_0 = \sqrt{2} \cdot U_2 - 2 \cdot U_F$$

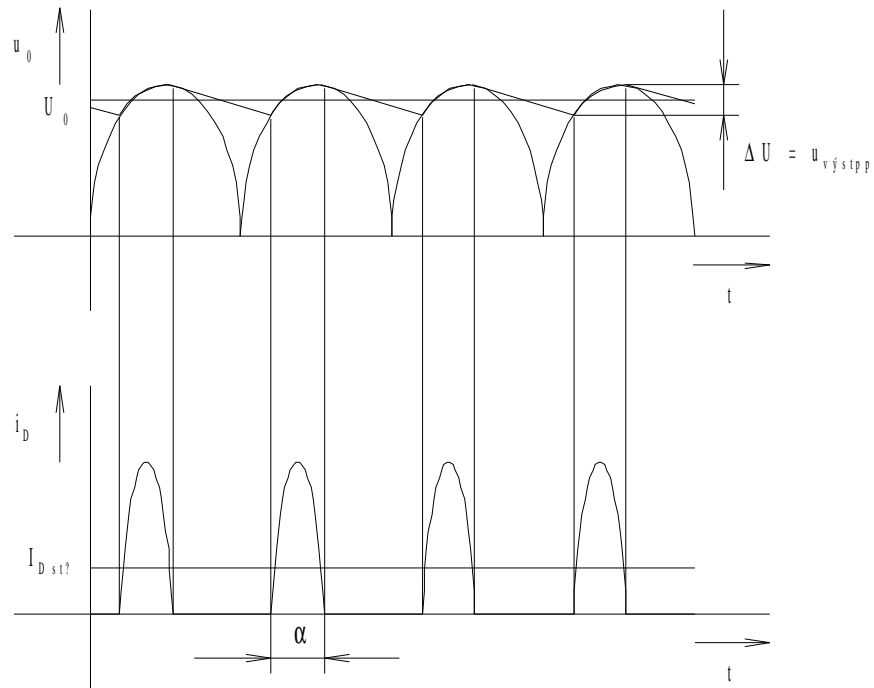
kde U_F ... nap?í na diod? v propustném sm?ru

Teoretická hodnota **zvln?ní** ss nap?í U_0 na kondenzátoru C_n je dána vztahem:

$$p = \frac{K \cdot I_0}{U_0 \cdot C_n} [\%; -; mA, V, \mu F]$$

kde K je konstanta, jejíž velikost závisí na typu usm?r?ova?e (pro m?stkový usm?r?ova? $K \cong 300$).

Z grafu závislosti $i_D = f(t)$ je možné ode?íst velikost úhlu otev?ení použitých diod α .

Obr. 2

Stabilizátory napětí

V elektronice se často vyskytuje požadavek, aby napájecí napětí byla konstantní. V důsledku vnitřního odporu napájecího zdroje se při proměnné zátěži, tj. při proměnném odběru proudu, často více či méně mění (kolísá) napájecí napětí. Tomu je možné zabránit například použitím stabilizátorů napětí.

Účinnost napájecí stabilizace S_u udává, kolikrát se na výstupu stabilizátoru sníží zvládnutí napětí, které bylo přivedeno na jeho vstup

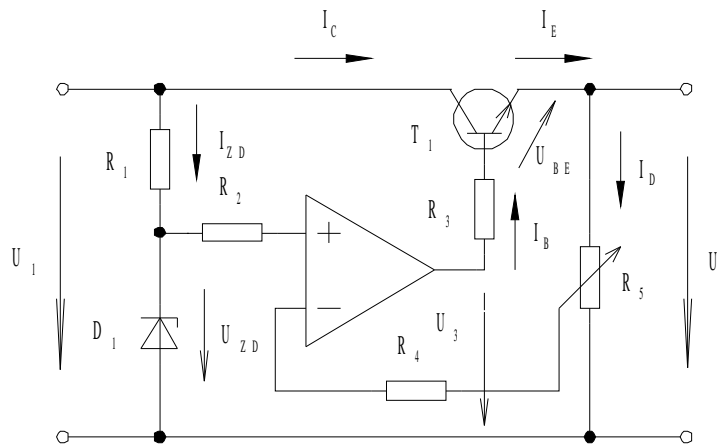
$$S_u = \frac{\frac{\Delta U_1}{U_1}}{\frac{\Delta U_2}{U_2}} = \frac{\Delta U_1}{\Delta U_2} \cdot \frac{U_2}{U_1}$$

Účinnost stabilizátoru η :

$$\eta = \frac{U_2 \cdot I_2}{U_1 \cdot I_1}$$

Výstupní odpor stabilizátoru R_i je vnitřní odpor stabilizátoru jako napájecího zdroje a lze ho určit ze zatěžovací charakteristiky stabilizátoru.

Zpětnovazební stabilizátor s operačním zesilovačem

Obr. 3

Seriový regulační člen (tranzistor) potřebuje pro svoji správnou činnost napětí U_{CE} okolo 3 V.

$$U_1 = U_2 + U_{CE}$$

Návrh tranzistoru T_1 :

$$P_C = U_{CE} \cdot I_C \quad I_B = \frac{I_C}{h_{21E}}$$

Výstupní napětí operačního zesilovače musí s ohledem na úbytek napětí na ochranném rezistoru R_3 být rovno:

$$U_3 = U_2 + U_{BE} + U_{R3} \quad U_{R3} \text{ volíme}$$

Hodnota odporu rezistoru R_3 je dána úbytkem napětí U_{R3} , který jsme na něm zvolili a proudem I_B :

$$R_3 = \frac{U_{R3}}{I_B}$$

Zenerovu diodu volíme s napětím odpovídajícím U_2 a proudem I_{ZD} v oblasti nad kolenem závěrné charakteristiky.

Pokud používáme nesymetrické napájení OZ volíme Zenerovu diodu obvykle s napětím poloviční hodnoty napětí napájecího, aby vstupy OZ pracovaly přibližně ve středu nesymetrického napájecího napětí. Stejnou hodnotu napětí musíme přivádět i na druhý vstup OZ z výstupního diode, tvořeného trimrem R_5 .

Hodnota odporu R_1 :

$$R_1 = \frac{U_1 - U_{ZD}}{I_{ZD}}$$

Stejnou hodnotu napětí jaké je na neinvertujícím vstupu musíme přivádět i na druhý vstup OZ z výstupního diode, tvořeného odporovým trimrem R_5 . Pro $I_D \ll I_2$:

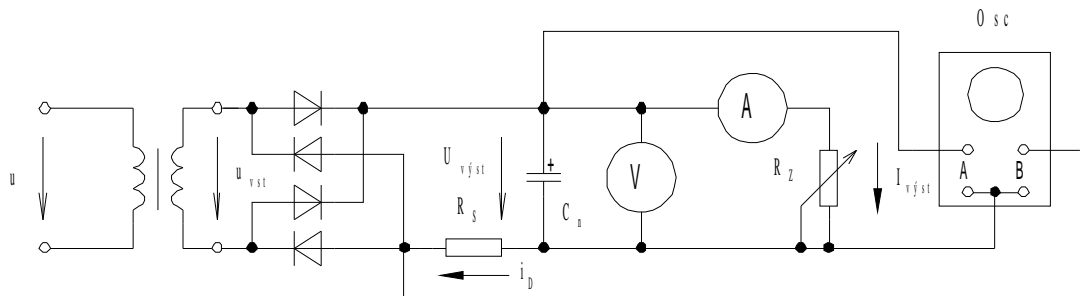
$$R_5 = \frac{U_2}{I_D}$$

Rezistory R_2 a R_4 jsou ochranné, volí se shodné, a tak velké ohmické hodnoty, aby hodnota odporu Zenerovy diody i hodnota R_5 byly proti nim zanedbatelně malé.

Operační zesilovač volíme v podstatě jakéhokoli typu, podstatné je však v případě nesymetrického napájení vždy zkontrolovat v katalogu, zda je schopen pracovat s nesymetrickým napětím dané velikosti. Další postup návrhu je shodný jako v případě symetrického napájení OZ.

b) měřicí metody

Pro měření na měřtkovém usměrňovači podle bodu A zadání použijeme zapojení dle obr. 4:

Obr. 4

Rezistor R_s zde slouží pro snímání proudu tekoucího diodami i_D . Snímáme-li na osciloskopu zvlňní, které je superponováno na stejnosměrném výstupním napětí, zvolíme na vstupu střídavou vazbu. Sonda osciloskopu má přitom svůj „živý“ vodič v jednom uzlu diodového usměrňovacího měřtku, resp. kladném pólu kondenzátoru a zemní vodič na záporném pólu kondenzátoru. Abychom mohli souasně nakreslit průběhy $u_{vyst} = f(t)$ a $i_D = f(t)$ musíme provozovat osciloskop v dvoukanálovém režimu. Vstupy A a B mají ale díky konstrukci použitého osciloskopu společnou zem. V obvodu usměrňovače jsme zemní vodič umístili již na záporný pól kondenzátoru. Zemní vodič sondy vstupu B jsme proto nuceni umístit v obvodu usměrňovače do téhož bodu nebo jej nepřipojovat. Na kladný pól vstupu B pak zbývá jen společná svorka rezistoru R_s a uzlu diodového měřtku. Napětí na rezistoru R_s má díky tomu opačný smysl oproti napětí sejmutému sondou B, proto na vstupu B volíme inverzi signálu. Kdybychom nerespektovali výše uvedený popis a zapojili „živý“ vodič kanálu B na záporný pól kondenzátoru a zemní vodič kanálu B na společnou svorku rezistoru R_s , což neznamená nic jiného než jeho zkratování a vyřazení z činnosti.

Pro zobrazení závislosti $i_D = f(t)$ na kanálu B musíme použít stejnosměrnou vazbu na vstupu osciloskopu. To je dáno impulzním charakterem měřeného signálu s dlouhými časovými úseky s nulovou hodnotou. Změření střídavé vazby na vstupu osciloskopu by způsobilo v uvedeném časovém okamžiku zkreslení (derivaci) proudního signálu.

Při měření na stabilizátorech jde z pohledu použitých měřicích metod o běžná měření stejnosměrných hodnot proudu a napětí, která nevyžadují rozbor. Pozornost je nutno věnovat jen výběru voltmetru pro měření U_2 tak, aby měl dostatečnou rozlišovací schopnost, neboť změny U_2 budou v některých případech velmi malé.

Měření zvlňní na vstupu a výstupu stabilizátoru pro výpočet činitele stabilizace je opět nejvýhodnější provést pomocí dvoukanálového osciloskopu se střídavou vazbou obou kanálů.